

ВПЛИВ КОМБІНОВАНОЇ ТЕРАПІЇ НА АКТИВНІСТЬ ФАГОЦИТОЗУ У МОРСЬКИХ СВИНОК З ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИМ ТУБЕРКУЛЬОЗОМ

І.А.Довженок, Абу-Кешк Талат Хафіз*

Національний фармацевтичний університет
Науково-дослідний інститут легеневих захворювань*

Ключові слова: туберкульоз легенів; фагоцитоз; ізоніазид; рифампіцин; канаміцин; рифабутин

Експерименти проводили на безпородних морських свинках обох статей масою 280-305 г. Досліджено дві комбінації протитуберкульозних препаратів: ізоніазид + рифампіцин + канаміцин та ізоніазид + офлоксацин + рифабутин. Імунотропну активність вивчали за допомогою методики визначення показників фагоцитозу, а також на моделях спонтанної та індукованої зимозаном люмінозалежної хемілюмінесценції (ЛЗХЛ) та НСТ-тесту. Встановлено, що зараження тварин туберкульозом спричиняє пригнічення клітинного імунітету. При лікуванні найбільш прийнятною виявилася комбінація ізоніазиду з офлоксацином і рифабутином. Результати, отримані для цієї комбінації препаратів, наближалися до отриманих для контрольних груп тварин, що свідчить про те, що вказана композиція не має прямої імунотоксичної дії.

Туберкульоз відноситься до найчастіших причин смертності хворих від інфекційних агентів і на сьогодні залишається однією з головних проблем медицини. За даними ВООЗ, щорічно реєструється близько 3 млн смертельних і 8 млн нових випадків захворювання. У той же час 2 млрд людей, тобто третя частина населення земної кулі, інфіковані мікобактеріями туберкульозу [2, 7, 15].

Основним методом лікування туберкульозу є антибактеріальна терапія. Проте препарати, які застосовуються для лікування цього захворювання, мають серйозні побічні ефекти. Комбінована терапія дозволяє частково запобігти цим явищам, а також попередити розвиток стійких до дії препаратів штамів мікобактерій туберкульозу [4, 8, 13].

Крім того, останніми роками спостерігається зниження ефективності антибактеріальної і симптоматичної терапії туберкульозу. Пов'я-

зують це з наявністю у хворих тих або інших дефектів імунної системи. Тому великого значення набуває оцінка імуномодулюючих ефектів цих препаратів при значенні їх хворим з різними імунодефіцитними станами. Проте у літературі практично немає даних про взаємовплив протитуберкульозних препаратів і показників імунітету [1, 3, 6, 9, 11, 12, 14, 17].

У зв'язку з вищевикладеним метою наших досліджень було вивчення впливу комбінацій антибактеріальних препаратів на імунітет тварин, заражених мікобактеріями туберкульозу.

Матеріали та методи

Експерименти проводили на безпородних морських свинках обох статей масою 280-305 г. У серії дослідів було 30 тварин. Перша група морських свинок була інтактним контролем, друга група — заражені і неліковані тварини з контрольною патологією. Третій і

четвертій групам на тлі зараження вводили комбінації протитуберкульозних засобів: відповідно, ізоніазид + рифампіцин + канаміцин та ізоніазид + офлоксацин + рифабутин. Під час експерименту тварини знаходились у стандартних умовах віварію.

До проведення експериментів усім тваринам була проведена проба Манту для виключення у них ендогенного зараження. З метою відтворення розвитку туберкульозу було проведено внутрішньовенне зараження 1 мг суспензії культури лабораторного штаму H37Rv.

Лікування починали наступного дня після зараження і проводили протягом 30 днів. Рифабутин вводили *per os* із розрахунку 10 мг/кг маси тварин, рифампіцин — у дозі 15 мг/кг, офлоксацин — 2 мг/кг, ізоніазид — 10 мг/кг і канаміцин — 5 мг/кг.

З метою оцінки стану імунної системи фагоцитарну активність лейкоцитів визначали за уніфікованою методикою за допомогою інкубації культури клітин з частинками латексу [10].

Для дослідження використовували кров морських свинок.

І.А.Довженок — канд. фармацевт. наук, асистент кафедри фармакотерапії Національного фармацевтичного університету (м. Харків)

Абу-Кешк Талат Хафіз — аспірант Науково-дослідного інституту легеневих захворювань (м. Баку)

Вплив протитуберкульозних препаратів на стан фагоцитозу у морських свинок, n=32

Група	Фагоцитарна активність нейтрофілів через ...			
	30 хвилин	60 хвилин	фагоцитарний індекс	фагоцитарне число
Інтактний контроль	40,1±2,2	8,0±0,1	62,1±3,1	9,0±0,05
Контрольна патологія	19,0±1,1*	4,0±0,09*	36,0±1,1*	5,0±0,02*
Ізоніазид + офлоксацин + рифабутин	36,0±1,5	7,0±0,08	57,0±2,2	8,0±0,03
Ізоніазид + канаміцин + рифампіцин	27,0±3,2*	5,0±0,04*	39,0±1,1*	6,0±0,01*

Примітка. * — достовірність значень у порівнянні з інтактним контролем

Для підрахунку кількості клітин використовували гемоцитометр (камеру Горяєва).

Гемоглобін, ШОЕ і лейкоцитарну формулу вивчали за загальноприйнятою методикою клінічного аналізу крові.

Фагоцитарну активність лейкоцитів визначали наступним чином. У відальевську пробірку наливали 0,1 мл 2% лимоннокислого натрію, 0,2 мл досліджуваної крові і 0,1 мл суспензії тест-мікроба (штаму стафілокока №209, суспензію якого готували з добової агарової культури за стандартом і розводили до 400 мл мікробних тіл в 1 мл). Усі компоненти ретельно змішували і пробірку поміщали на 30 хвилин у термостат при 37°C. Після інкубації її центрифугували впродовж 3 хвилин при 1000 обертах за хвилину. Потім з верхнього шару осаду готували мазок, який фіксували сумішшю Нікіфорова (рівні частини спирту і ефіру) і забарвлювали за Романовським-Гімзе. Для врахування результатів під мікроскопом проглядали 100 лейкоцитів (нейтрофілів) і визначали кількість поглинених ними мікробів [10].

Проводили визначення двох показників: фагоцитарного числа (кількість мікробів, поглинених у середньому одним лейкоцитом) і фагоцитарного індексу (кількість лейкоцитів із 100, що проявили фагоцитарну активність) [10].

Для оцінки утворення активних форм кисню фагоцитами використовували метод спонтанної та індукованої зимозаном люмінолзалежної хемілюмінесценції (ЛЗХЛ). Нейтрофіли виділяли на 3% же-

латині за стандартною схемою. Необхідна їх концентрація — 2 мл нейтрофілів у 1 мл суспензії лейкоцитів. ЛЗХЛ реєстрували на приладі 1251 Luminometer (LKB). У пластикові пробірки вносили 300 мкл клітинної суспензії. Після визначення пікового значення спонтанної ЛЗХЛ вносили 10 мкл зимозану (20 мг/мл; "Sigma"), опсонізованого пуловою сироваткою від 20 донорів, і реєстрували показники стимуляції ЛЗХЛ (у мВ/хв) [5].

НСТ-тест проводили за наступною методикою. До восьми ямок пластикового планшету вносили по 0,5 мл суспензії лейкоцитів крові (1×10^6 клітин у 1 мл). До чотирьох ямок планшету для активзації бактерицидних систем додавали по 0,025 мл інактивованої прогріванням суспензії стафілокока (1×10^9 клітин у 1 мл). Після 24-годинної інтубації при температурі 37°C планшети центрифугували при 1000 обертах за хвилину впродовж 10 хвилин. Надосадову рідину зливали і до ямок вносили по 0,05 мл 0,2% розчину нітросинього тетразолію (НСТ), ресуспензували та інкубували при температурі 37°C впродовж 1 години. Розчин НСТ зливали, клітини відмивали двічі фосфатно-буферним розчином (1 моль/л, рН 7,2) центрифугуванням при 1500 обертах за хвилину впродовж 10 хвилин. До осаду додавали 0,05 мл диметилсульфоксиду, ретельно суспензували до повного розчинення диформагану і доводили об'єм фосфатно-буферним розчином до 1 мл. У кювети вносили по 1 мл отриманих розчинів і визначали їх оптичну гус-

тину на спектрофотометрі при довжині хвилі 492 нм. Як контроль використовували суміш 0,05 мл диметилсульфоксиду і 0,95 мл фосфатно-буферного розчину [16].

Результати та їх обговорення

Результати вивчення фагоцитозу наведені у таблиці.

Як видно з даних таблиці, фагоцитарний індекс і фагоцитарне число знижувалися у групі заражених і нелікованих тварин, а в групах тварин, яким призначали лікування, підвищувалися. Так, фагоцитарний індекс у групі контрольної патології знижувався на 52,5% і 41,9%, а фагоцитарне число — на 50% і 44,4%, відповідно, через 30 і 60 хв.

Комбінація ізоніазиду з офлоксацином і рифабутином сприяла поверненню показників до рівня інтактного контролю: фагоцитарний індекс складав 90% і 91,9% відносно контролю, відповідно, через 30 і 60 хвилин, а фагоцитарне число — відповідно, 87,5% і 88,9%.

У групі тварин, яким призначали комбінацію ізоніазиду з канаміцином і рифампіцином, показники фагоцитозу були близькими до рівня хворих тварин. Фагоцитарний індекс, відповідно, складав 67,5% і 62,9% у порівнянні з інтактним контролем через 30 і 60 хвилин, а фагоцитарне число — відповідно, 62,5% і 66,7%.

Таким чином, показники фагоцитарної активності нейтрофілів більше за інші наближалися до здорових тварин інтактного контролю після застосування комбі-

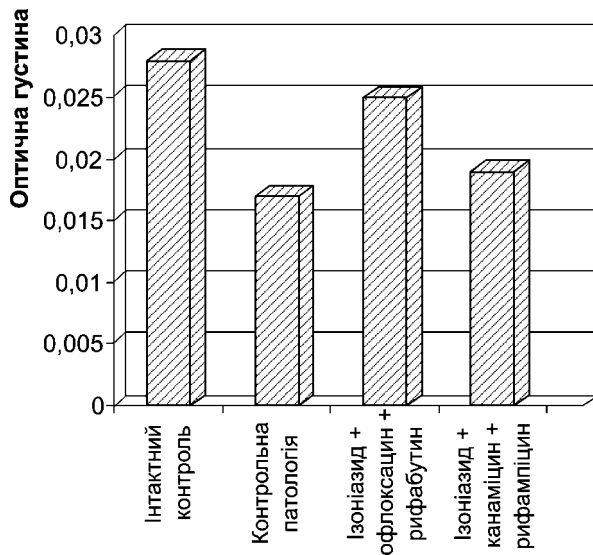

Рис. 1. Оптична густина розчинів у НСТ-тесті у хворих на туберкульоз морських свинок

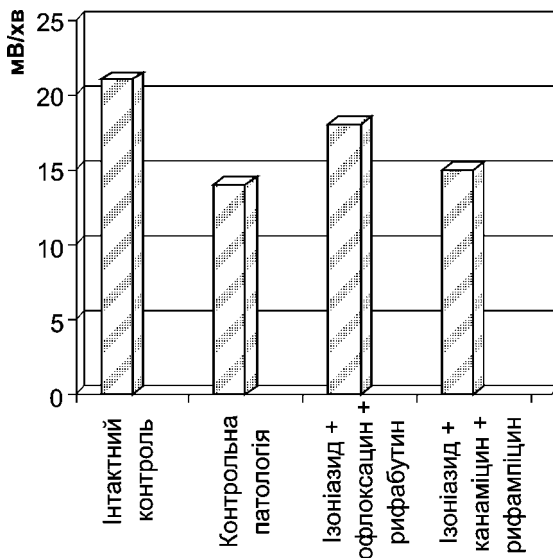

Рис. 2. Показники спонтанної ЛЗХЛ в експерименті

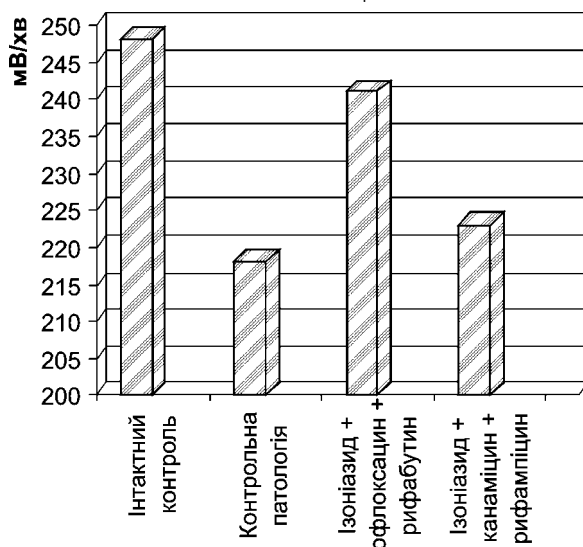

Рис. 3. Показники індукованої зимозаном ЛЗХЛ в експерименті

нації ізоніазиду з офлоксацином і рифабутином.

Результати, отримані в дослідженнях під час НСТ-тесту, наведені на рис. 1. Як показують експерименти, параметр, що вивчався, знижувався після зараження на 39,3%.

Комбінація ізоніазиду з офлоксацином і рифабутином сприяла тому, що фагоцитуюча активність клітин прагнула повернутися до інтактних значень (різниця з інтактним контролем склала 9,7%).

Призначення другої комбінації, в яку, окрім ізоніазиду, входили канаміцин і рифампіцин, незначно змінювало досліджуваний показник у відношенні тварин зараженої групи. А у відношенні інтактного контролю він склав 67,9%.

Таким чином, близькі до групи здорових морських свинок показники фагоцитуючої активності клітин були отримані у тварин, які одержували комбінацію ізоніазиду з рифабутином і офлоксацином.

Оцінку утворення активних форм кисню фагоцитами проводили методом спонтанної та індукованої зимозаном ЛЗХЛ. Дані, отримані у цих дослідженнях, наведені на рис. 2 і 3.

Аналіз отриманих результатів свідчить, що ЛЗХЛ після зараження знижувалася: спонтанна — на 33,3%, а індукована — на 12,1%. Після лікування показники збільшувалися.

Так, після лікування комбінацією ізоніазиду з офлоксацином і рифабутином спонтанна ЛЗХЛ виявилася на 14,3% нижчою за рівень інтактного контролю, а індукована практично не відрізнялася від показника у здорових тварин. Призначення ізоніазиду разом із канаміцином і рифампіцином незначно змінювало параметри ЛЗХЛ у порівнянні з такими у нелікованих морських свинок. У відношенні інтактного контролю вони склали 71,4% і 89,9%, відповідно, для спонтанної та індукованої ЛЗХЛ.

Таким чином, призначення ізоніазиду разом з офлоксацином і рифабутином сприяло збереженню імунітету у дослідних тварин.

ВИСНОВКИ

1. Зараження тварин туберкульозом спричиняє пригнічення імунітету.

2. При лікуванні туберкульозу найбільш прийнятною є комбі-

нація ізоніазиду з офлоксацином і рифабутиним.

3. Результати, отримані для вищеназваної комбінації, наближаються до даних, отриманих для групи тварин інтактного контро-

лю. Це свідчить про відсутність у даної композиції прямої імунотоксичної дії на відміну від другої композиції, до якої, окрім ізоніазиду, входять канаміцин та рифампіцин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аленова А.Х., Исмаилова А.Т., Дильмагамбетов В.С. //Проблемы туберкулеза. — 2002. — №7. — С. 8-10.
2. Вартамян Ф.Е., Шаховский К.П. //Проблемы туберкулеза. — 2002. — № 2. — С. 48-50.
3. Инсанов А.Б., Абдуллаев Ф.М., Умняшкин А.А. //Азмеджурн. — 1995. — №11. — С. 19-20.
4. Соколова Г. //Врач. — 2001. — №2. — С. 15-19.
5. Хаитов Р.М., Пинегин Б.В. //Иммунол. — 1999. — №1. — С. 14-17.
6. Agger E.M., Weldingh K., Olsen A.W. et al. //Scand. J. Immunol. — 2002. — Vol. 56, №5. — P. 443-447.
7. Aoyagi T. //Kekkaku. — 1998. — Vol. 73, №7. — P. 459-470.
8. Benator D., Bhattacharya M., Bozeman L. et al. //Lancet. — 2002. — Vol. 360, №9332. — P. 528-534.
9. Bock N.N., Sterling T.R., Hamilton C.D. et al. //Am. J. Respir. Crit. Care Med. — 2002. — Vol. 165, №11. — P. 1526-1530.
10. Cashon H.J. //Cell. Immunol. — 1981. — Vol. 60, №1. — P. 1-10.
11. Chan C.H., Or K.K., Cheung W., Woo J. //J. Med. — 1995. — Vol. 26. — №1-2. — P. 43-52.
12. Desjardin L.E., Kaufman T.M., Potts B. et al. //Microbiol. — 2002. — Vol. 148, Pt 10. — P. 3161-3171.
13. Dutt M., Khuller G.K. //J. Antimicrob. Chemother. — 2001. — Vol. 47, №6. — P. 829-835.
14. Escalante P., Graviss E.A., Griffith D.E. et al. //Chest. — 2001. — Vol. 119, №6. — P. 1730-1736.
15. Fleischmann R.D., Alland D., Eisen J.A. et al. //J. Bacteriol. — 2002. — Vol. 184, №19. — P. 5479-5490.
16. International index of laboratory animals /Compiled by M.F.W.Festing. — 6-th ed. — Leicester, 1993. — P. 65.
17. Joardar S.N., Ram G.C., Goswami T. //Med. Sci. Monit. — 2002. — Vol. 8, №11. — P. BR471-480.

Адреса для листування: 61002, м. Харків,
вул. Пушкінська, 53. Тел. (57) 700-36-34.
Національний фармацевтичний університет

Надійшла до редакції 05.03.2008 р.